अध्याय 8: अन्नाद् आनन्दं प्रति

विषय-सूची

8 प्रश्नावली · 30 प्रश्न

प्रश्नावली 1	एकपदेन रिक्तस्थानं पूरयत-	1 प्रश्न
प्रश्नावली 2	अधोलिखितानां प्रश्नानां पूर्णवाक्येन उत्तराणि लिखत-	9 प्रश्न
प्रश्नावली 3	उदाहरणं दृष्ट्वा अधोलिखितेषु 'किं सत्यं किम् असत्यम्' इति रिक्तस्थाने पूरयत- (उदाहरणम्- प्रस्तुते पाठे पितापुत्रयोः संवादः अस्ति - सत्यम्)	7 प्रश्न
प्रश्नावली 4	क्रियापदेन सह समुचितं पदं योजयत-	1 प्रश्न
प्रश्नावली 5	अवशिष्ट-धातुरूपाणि पूरयत- (एकवचनम् – द्विवचनम् – बहुवचनम्)	1 प्रश्न
प्रश्नावली 6	एतानि पदानि लट्-लकारस्य त्रिषु पुरुषेषु रूपाणि पठत लिखत च-	1 प्रश्न
प्रश्नावली 7	आत्मनेपदिधातूनां लोट्-लकारे त्रिषु पुरुषेषु अभ्यासं कुरुत लिखत च-	1 प्रश्न
प्रश्नावली 8	कर्तृपदानुसारं लोट्-लकारेण क्रियापदं परिवर्तयत- (उदाहरणम्-सः अन्नं सदा ईश्वरबुद्ध्या सेवते । – भवान् सदा अन्नम् ईश्वरबुद्ध्या सेवताम् ।)	9 प्रश्न

प्रश्नावली 1 — एकपदेन रिक्तस्थानं पूरयत-

प्रश्न 1

(उदाहरणम् – अन्नेन शरीरं वर्धते ।) (ख) ..... शरीरं प्रतिष्ठितम्। (ग) ..... विना शरीरं क्रियाशून्यं भवति । (घ) ..... एव सर्वकर्मणः प्रवर्तकम्। (ङ) ..... समस्तानि इन्द्रियाणि सञ्चाल्यन्ते । (च) ..... बिना बोधशक्तेः तर्कशक्तेश्च विकासो न भवति । (छ) ..... एव इमानि भूतानि जायन्ते ।

हल

पाठस्य आधारेण रिक्तस्थानानि एकपदेन पूरणीयानि।

उत्तर: (ख) प्राणे; (ग) प्राणेन; (घ) प्राणाद्; (ङ) मनसा; (च) बुद्धितत्त्वं; (छ) मनः

प्रश्नावली 2 — अधोलिखितानां प्रश्नानां पूर्णवाक्येन उत्तराणि लिखत-

प्रश्न 1

भृगोः जिज्ञासा कस्मिन् विषये आसीत्?

हल

उत्तर: भृगोः जिज्ञासा ब्रह्मविषये आसीत् ।

प्रश्न 2

भृगुणा ब्रह्मज्ञानाय किम् आचरितम् ?

हल

उत्तर: भृगुणा ब्रह्मज्ञानाय कठोरं तपः आचरितम् ।

प्रश्न 3

भृगुः प्रथमं तपसा ब्रह्मरूपेण किं ज्ञातवान्?

हल

उत्तर: भृगुः प्रथमं तपसा ब्रह्मरूपेण 'अन्नं वै ब्रह्म' इति ज्ञातवान् ।

प्रश्न 4

मनसः के जायन्ते ?

हल

उत्तर: मनसः सङ्कल्पाः, भावाः विचाराश्च जायन्ते ।

प्रश्न 5

प्राणिनः कस्मात् जायन्ते ?

हल

उत्तर: प्राणिनः अन्नात् जायन्ते ।

प्रश्न 6

इन्द्रियाणि केन सञ्चाल्यन्ते ?

हल

उत्तर: इन्द्रियाणि मनसा सञ्चाल्यन्ते ।

प्रश्न 7

शरीरं कुत्र प्रतिष्ठितम् अस्ति ?

हल

उत्तर: शरीरं प्राणे प्रतिष्ठितम् अस्ति ।

प्रश्न 8

केन विना स्मृतिशक्तेर्विकासो न भवति ?

हल

उत्तर: बुद्धितत्त्वेन (विज्ञानेन) विना स्मृतिशक्तेर्विकासो न भवति ।

प्रश्न 9

भृगुः तपसा केषां महत्त्वं ज्ञातवान्?

हल

उत्तर: भृगुः तपसा अन्नस्य प्राणस्य मनसः, विज्ञानस्य आनन्दस्य च महत्त्वं ज्ञातवान् ।

प्रश्नावली 3 — उदाहरणं दृष्ट्वा अधोलिखितेषु 'किं सत्यं किम् असत्यम्' इति रिक्तस्थाने पूरयत- (उदाहरणम्-प्रस्तुते पाठे पितापुत्रयोः संवादः अस्ति - सत्यम्)

प्रश्न 1

अस्मिन् संवादे अन्नस्य महत्त्वं वर्णितम् .....

हल

उत्तर: सत्यम्

प्रश्न 2

प्राणिनः मनसः जायन्ते इति कथनम् अस्ति .....

हल

उत्तर: असत्यम्

प्रश्न 3

अन्नेन शरीरं वर्धते इति .....

हल

उत्तर: सत्यम्

प्रश्न 4

मनः सारथिरूपेण अस्मान् कर्मणि प्रवर्तयति .....

हल

उत्तर: सत्यम्

प्रश्न 5

भृगुः वरुणस्य पुत्रोऽस्ति .....

हल

उत्तर: सत्यम्

प्रश्न 6

भृगुः तपसा मनो ब्रह्मरूपेण ज्ञातवान् .....

हल

उत्तर: सत्यम्

प्रश्न 7

विना योगे तृतीया विभक्तिर्भवति .....

हल

उत्तर: सत्यम्

प्रश्नावली 4 — क्रियापदेन सह समुचितं पदं योजयत-

प्रश्न 1

(क) प्राणिनः (ख) शरीरम् (ग) तपः (घ) पितरं (ङ) यत्नः — क्रियापदानि: १. क्रियताम् २. कुरुताम् ३. जायन्ते ४. वर्धते ५. ब्रूते — इत्येतैः सह उचितं मेलयत।

हल

कर्तृपदस्य अनुसारेण उचितं क्रियापदं योजनीयम्।

उत्तर: (क) प्राणिनः – ३. जायन्ते; (ख) शरीरम् – ४. वर्धते; (ग) तपः – २. कुरुताम्; (घ) पितरं – ५. ब्रूते; (ङ) यत्नः – १. क्रियताम्

प्रश्नावली 5 — अवशिष्ट-धातुरूपाणि पूरयत- (एकवचनम् – द्विवचनम् – बहुवचनम्)

प्रश्न 1

(क) वर्तते – ..... – ..... (ख) ..... – ..... – ..... (ग) ..... – ..... – .....

हल

'वृत्' धातोः लट्-लकारस्य आत्मनेपदे रूपाणि पूरणीयानि।

उत्तर: (क) प्रथमपुरुषः – वर्तते, वर्तेते, वर्तन्ते; (ख) मध्यमपुरुषः – वर्तसे, वर्तेथे, वर्तध्वे; (ग) उत्तमपुरुषः – वर्ते, वर्तावहे, वर्तामहे

प्रश्नावली 6 — एतानि पदानि लट्-लकारस्य त्रिषु पुरुषेषु रूपाणि पठत लिखत च-

प्रश्न 1

लभते, जायते, भाषते, विद्यते, मोदते, सेवते, सहते, शोभते, यतते, वर्धते, मन्यते, द्योतते, रोचते, कम्पते, याचते, सहते, स्पर्धते, लज्जते, क्षीयते — एतेषाम् आत्मनेपदिधातूनां लट्-लकारे त्रिषु पुरुषेषु रूपाणि लिखत।

हल

सर्वे एते आत्मनेपदिनः धातवः। उदाहरणार्थम् 'लभ्' धातोः लट्-लकारे रूपाणि - प्रथमपुरुषः: लभते, लभेते, लभन्ते; मध्यमपुरुषः: लभसे, लभेथे, लभध्वे; उत्तमपुरुषः: लभे, लभावहे, लभामहे। एवमेव अन्येषां धातूनाम् अपि अभ्यासः करणीयः।

उत्तर: छात्राः स्वयं पाठस्य आधारेण लट्-लकारस्य त्रिषु पुरुषेषु रूपाणि लिखन्तु (अभ्यासकार्यम्)।

प्रश्नावली 7 — आत्मनेपदिधातूनां लोट्-लकारे त्रिषु पुरुषेषु अभ्यासं कुरुत लिखत च-

प्रश्न 1

आत्मनेपदिधातूनां लोट्-लकारे त्रिषु पुरुषेषु अभ्यासं कुरुत लिखत च।

हल

उदाहरणार्थम् 'लभ्' धातोः लोट्-लकारे रूपाणि - प्रथमपुरुषः: लभताम्, लभेताम्, लभन्ताम्; मध्यमपुरुषः: लभस्व, लभेथाम्, लभध्वम्; उत्तमपुरुषः: लभै, लभावहै, लभामहै।

उत्तर: छात्राः स्वयं अभ्यासं कुर्वन्तु (अभ्यासकार्यम्)।

प्रश्नावली 8 — कर्तृपदानुसारं लोट्-लकारेण क्रियापदं परिवर्तयत- (उदाहरणम्-सः अन्नं सदा ईश्वरबुद्ध्या सेवते । – भवान् सदा अन्नम् ईश्वरबुद्ध्या सेवताम् ।)

प्रश्न 1

बालकः अन्नस्य निन्दां न कुरुते । – भवान् .....

हल

उत्तर: भवान् अन्नस्य निन्दां न कुरुताम् ।

प्रश्न 2

मम जीवने यशो वर्धते । – तव .....

हल

उत्तर: तव जीवने यशो वर्धताम् ।

प्रश्न 3

अहं बौद्धिकविकासाय सदा योगासनं कुर्वे । – त्वं .....

हल

उत्तर: त्वं बौद्धिकविकासाय सदा योगासनं कुरुष्व ।

प्रश्न 4

रमेशः सर्वदा सत्ये भाषते । – दिनेशः .....

हल

उत्तर: दिनेशः सर्वदा सत्यं भाषताम् ।

प्रश्न 5

छात्रः लक्ष्यसिद्धये कष्टं सहते। – अहं .....

हल

उत्तर: अहं लक्ष्यसिद्धये कष्टं सहै ।

प्रश्न 6

साधवः सर्वदा रमन्ते । – भवन्तः .....

हल

उत्तर: भवन्तः सर्वदा रमन्ताम् ।

प्रश्न 7

भवान् योगेन आरोग्यं लभते । – अहं .....

हल

उत्तर: अहं योगेन आरोग्यं लभै ।

प्रश्न 8

रमा सदा सत्कर्मणि यतते । – लता .....

हल

उत्तर: लता सदा सत्कर्माणि यतताम् ।

प्रश्न 9

भक्तः ईश्वरं वन्दते । – त्वं .....

हल

उत्तर: त्वं ईश्वरं वन्दस्व ।